

ERKIN A'ZAM DRAMATURGIYASIDA IJTIMOYIY SATIRA VA XARAKTERLAR PSIXOLOGIZMI (“Farrosh kampirning tushi” dramasi misolida)

Rixsiboyeva Shahodat Qudratovna

Nizomiy nomidagi O'zMPUning Filologiya fakulteti
O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston xalq yozuvchisi Erkin A'zamning “Farrosh kampirning tushi” dramasi badiiy tahlil ob'yektiga aylantirilgan. Asarda muallif tomonidan qo'llanilgan hajviy usullar, “bekorchixona” metaforasi va personajlar nutqi orqali namoyon bo'ladigan ijtimoiy illatlar tadqiq etiladi. Maqolada dramaturgning inson ruhiyatidagi ziddiyatlarni ochib berish mahorati va jamiyatdagi turg'unlik holatining badiiy in'ikosi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Erkin A'zam, drama, ijtimoiy satira, bekorchixona, simvol, badiiy xarakter, tahlil, zamonaviy o'zbek dramaturgiyasi.

O'zbekiston xalq yozuvchisi Erkin A'zam o'z asarlarida insoniyatning murakkab tabiatini, jamiyatdagi og'riqli nuqtalarni o'ziga xos zaharxanda (sarkazm) va nozik yumor orqali ko'rsatib beradi. Uning “Farrosh kampirning tushi” dramasi zamonaviy o'zbek dramaturgiyasida “bekorchixona” tushunchasini ijtimoiy-siyosiy darajaga ko'targan asardir. Drama shunchaki bir idora hayoti haqida emas, balki faoliyatsiz tizimning halokati haqida hikoya qiladi.

Asar voqealari bir “bekorchixona”da kechadi. Muallif bu nom ostida nafaqat muayyan bir muassasani, balki butun boshli harakatsiz, faqat qog'ozbozlik va g'iybatga tayangan tizimni nazarda tutadi. Binoning eshigidagi “HE ISHLAMAYDI” yozuvi asarning bosh simvolidir. Bu yozuv nafaqat hojatxona yoki suv tizimining buzilganini, balki idoradagi ma'naviy-ma'muriy tizimning ham “ishlamayotganini” bildiradi.

Erkin A'zam har bir personajga ularning fe'l - atvoridan kelib chiqib nom va tavsif beradi. Masalan: Rahbar Raxbarovich: U amalparastlikning eng yuqori nuqtasi. Uning butun vaqti telefondagi ma'nosiz suhbatlar va gazeta varaqlash bilan o'tadi. Uning uchun “akaxonlar” (yuqori tabaqa) bilan munosabat o'rnatish professional vazifadan ustun. U rahbar sifatida hech narsani hal qilmaydi, faqat “diydiyo” qiladi.

Farrosh kampir obrazi o'zbek dramaturgiyasidagi eng muvaffaqiyatli obrazlardan biridir. Uning ikki ismi borligi uning hayotiy moslashuvchanligini anglatadi. Rahbar oldida “Dilnavoz” bo'lib, o'ta muloyim, duogo'y bo'lib ko'rinsa-da, sahna ortida uning tili o'tkir qarq'ishlar va pichinglar bilan to'la. Uning “tushi” - bu oddiy insonning moddiy yetishmovchilik va ma'naviy yolg'izlik orasidagi iztirobli intilishidir.

Hisobchixon va Iqtisodchi xonim: Bu ayollar jamiyatdagi ma'naviy sayozlikni ifodalaydi. Ular uchun davlat ishi emas, balki san'atkorlarning kimga erga tekkani yoki

nechanchi marta ajrashgani muhimroq. Binoning buzilishi va o'rniga "gazon" ekilishi haqidagi mish-mishlar asarning asosiy burilish nuqtasidir. Qiziqarlisi shundaki, xodimlar "biz buzilgan bino o'rniga qanday yangi va foydali narsa quramiz?" deb emas, balki "endi qayerga ko'chamiz, bizga qayerdan xona berishadi?" degan tashvish bilan yashaydilar.

Bu - o'zgarishlardan qo'rqadigan, faqat shaxsiy komfortini o'ylaydigan tabaqaning fojiasidir. Muallif qahramonlar nutqi orqali ularning ijtimoiy kelib chiqishini aniq belgilaydi. Farrosh kampirning "duolari" aslida ijtimoiy bosim natijasidagi soxtalikdir. Rahbar Raxbarovichning tili esa quruq rasmiyatchilik va byurokratik iboralardan iborat. Asardagi "shashvaron", "megajin", "najalka" kabi so'zlar personajlarning o'zaro nafratini, ammo yuzma-yuz kelganda saqlanadigan "soxta tabassum"ini fosh etadi.

Dramada har bir personaj o'zida ma'lum bir ijtimoiy qatlam illatlarini mujassam etadi. Erkin A'zam qahramonlarini shunchaki tasvirlamaydi, ularni nutqiy portret orqali "fosh" qiladi. Yozuvchi asarda quyidagi hajviy vositalardan foydalanadi. Rahbarning xalqqa xizmat qilish haqidagi balandparvoz gaplari va amaldagi loqaydligi o'rtasidagi farq sarkazm orqali ko'rsatiladi. "Nalog", "razryad", "punkt", "plan" kabi so'zlar qahramonlar tilida mantiqsiz ishlatiladi, bu esa ularning ish mohiyatini tushunmasligini anglatadi.

Farrosh kampirning nutqidagi qarg'ish va duolarning aralashib ketishi o'zbek mentalitetidagi ba'zi og'riqli nuqtalarni fosh etadi. "Farrosh kampirning tushi" - bu uyg'onishga chorlovchi asardir. Erkin A'zam jamiyatga ko'zgu tutadi va undagi "mudroq" qatlamni ko'rsatadi. Agar jamiyat a'zolari o'z ishiga faqat tirikchilik manbai sifatida qarasa, har qanday idora "bekorchixona"ga aylanadi. Muallif to'g'ridan-to'g'ri yechim bermaydi, balki kitobxonni "Men ham shu bekorchixonaning bir bo'lagi emasmanmi?" degan savol atrofida o'ylashga majbur qiladi.

"Farrosh kampirning tushi" dramasiining yakuniy xulosasi shundan iboratki, agar jamiyatdagi har bir inson o'z ishiga mas'uliyatsiz yondashsa, u ishlayotgan dargoh "bekorchixona"ga, uning o'zi esa "tirik murda"ga aylanadi. Erkin A'zam bu asari bilan bizni tushlardan uyg'onishga, real hayotga va haqiqiy mehnatga qaytishga chorlaydi. Asarda muallif tipik xarakterlar orqali davlat boshqaruvi va ijtimoiy munosabatlardagi eng chuqur illatlarni mahorat bilan tahlil qilgan. Farrosh kampirning tushi shunchaki bir ayolning xayollari emas, balki uyg'onishni istamayotgan, ammo o'zgarishlar arafasida turgan jamiyatning umumiy holatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Erkin A'zam. "Tanlangan asarlar", II jild. Dramaturgiya. Toshkent, "Sharq", 2018.
2. Rasulov A. "Badiiy mahorat sirlari". Toshkent, 2015.
3. Ziyouz.uz adabiy portali materiallari.